

ABBAS SƏHHƏTİN YARADICILIĞINDA VƏTƏNPƏRVƏRLİK MÖVZUSU

Məhəmməd Allahverdi oğlu Hüseynov

ADPU Ağcəbədi filialı

t.ü.f.d., dosent

Xülasə

Məqalədə göstərilir ki, ictimai-siyasi hadisələrlə zəngin olan XX əsrin əvvəlləri bütün sahələrdə olduğu kimi, milli ədəbiyyatımızın ümumi inkişafına oyadıcı, istiqamətləndirici təsir göstərmişdir. Bu proses digər klassiklərlə yanaşı, Abbas Səhhətın də yaradıcılıq imkanlarının genişlənməsi üçün şərait yaratmışdı. Vətən, vətənpərvərlik mövzusu Abbas Səhhət yaradıcılığının əsas leytmotivini təşkil edir. Vətənin taleyi, vəziyyəti, onun kədərinin səbəbini, ümidinin mənasını müəyyən edir. Onun bütün fədakarlığı vətən üçündür. Ən uca məhəbbət—vətən məhəbbətidir.

Məqalədə həmçinin, Abbas Səhhətın 150 illik yubiley məsələsinə də toxunulmuşdur.

Açar sözlər: müasirlik, romantizm, xəlqilik, fərdiyyəçilik, vətənpərvərlik, tərəqqi.

Summary

The article shows that the beginning of the 20th century, rich in socio-political events, had a stimulating and guiding effect on the general development of our national literature, as in all fields. This process, along with other classics, created conditions for the expansion of Abbas Sahhat's creative

possibilities. The theme of homeland and patriotism is the main leitmotif of Abbas Sahhat's creativity. It determines the fate and condition of the homeland, the cause of its sadness, the meaning of its hope. All his sacrifice is for the country. The highest love is the love of country.

The article also touched on the issue of the 150th anniversary of Abbas Sahhat.

Key words: modernity, romanticism, nationalism, individualism, patriotism, progress.

XX əvvəllərində Azərbaycanda baş verən ictimai-siyasi proseslər, tarixi milli intibah, özünüdərk azərbaycançılıq ideologiyasının formalaşmasına, təkamülünə münbit zəmin yaradır, bütün bunlar ilk növbədə, o zamankı bəddi ədəbiyyatda öz təzahürünü tapmış olurdu. Məhz XX əsrin başlanğıcında Azərbaycanda əsl vətəndaş ədəbiyyatı formalaşır. Vətən, millət, ana dili mövzuları, müllilik, xəlqilik bəşəriyyət problemləri ədəbiyyatımızın əsas ideya xəttini təşkil edirdi. Xalqın taleyinə belə uca mövqedən yanaşma bəddi ədəbiyyatın da təsir gücünü artırır, onu daha çox oxunaqlı edirdi. Bəddi ədəbiyyat həqiqi mənada geniş xalq kütləsinin arzu və istəklərini, cəmiyyətdəki nöqsanları əks etdirən vasitəyə çevrilirdi.

Bu dövrdə xüsusilə romantik ədəbiyyat böyük inkişaf taparaq qüdrətli ədibi cərəyana çevrilir. M. Hadi, H. Cavid, A.Səhhət həmin cərəyanın qüdrətli nümayəndələri idi.

Abbas Səhhət ilk təhsilini Şamaxıda almış, sonra isə Tehranda davam etdirmişdi. O, Tehranda fransız dilini öyrəndiyindən Qərb ədəbiyyatı ilə, xüsusən fransız ədəbiyyatı ilə yaxından tanış idi. Odur ki, Qərb və müasirlik ruhunu Azərbaycan ədəbiyyatına da gətirmək istəyirdi. “Həyat” qəzetində çap olunmuş “Təzə şeir necə olmalıdır?” adlı məqaləsində şair şeirə yeni münasibət tələb edir, sənətdə həqiqi varlığı, təbiətin gözəlliklərini təsvir etməyi, həm də insani dəyərlərin üstünlüyü ilə təsvir etməyi lazım bilirdi. [1. səh.475]

Abbas Səhhətin yaradıcılığında vətənpərvərlik mövzusu əsas yer tutur. Vətənin taleyi, düşdüyü vəziyyət, daim şairi narahat edirdi. Onun romantik qəhrəmanlarının bütün fədakarlığı vətən üçündür, vətən onların “canıdır, qanıdır.” Ən ucu məhəbbət—vətən məhəbbətidir.

Mən vətəni canım kimi sevirəm,
Ruhum, ətim, qanım kimi sevirəm. [2. səh18]

Şair doğma vətəni oxucularına zəngin təbiətlə, bu təbiətin ecəzkar gözəlliyi, rəngarəng, çeşidli nemətləri ilə təqdim edir. Onun romantik xəyalı vətəni qarış-qarış gəzir, bu torpaq onun ruhunu çoxdudur, ona zövq verir: şairin vətəni yer üzünün ən gözəl guşələrindən biridir. Bura əfsanəvi Qafqazın əsrarəngiz bir hissəsidir, tərlanlar bu diyarın sultanıdır, vəhşi ceyranlar oylağı olan bu yerlərin uca dağları buludlarla qucaqlaşır, qalın, yamyaşıl meşələri göz qamaşdırır, meyvəli bağları elə bil cənnətdir, adama gəl-gəl deyir, çölləri çəmənləri gül-çiçəkdir. Şair hətta bu gözəlliyin ahəngini, ona qovuşan səsləri, sədaları belə unutmur: qırqovulların, turacların şaqqıltısı, bülbüllərin cəh-cəhi aləmi bürüyür.

Xəyalı coşduran gözəllikləri öz qoynunda bəsləyən torpağın özü də bərəkətli, qızıl kimi qiymətləndirilir. Şair beləliklə göz qamaşdıran, ürək açan bir mənzərə rəsm edir. Bu məskənin sahibi qocaman bir xalqdır. Xalqımıza şairin münasibəti aşağıdakı sətirlərdə öz əksini tapır:

Övladları, qeyrətlidir, damarlı
Şücaətli, hünərli, etibarlı.

Şeiri Səhhət cavan oxucularına müraciətlə yazmış, məqsədinə də nail olmuşdur. Bu şeir bur növ Abbas Səhhətin 1909-cu ildə yazdığı eyni adlı “Vətən” şeirinin davamıdır. Doğrudur, birinci “Vətən” şeri öz təsvir üsulu ilə ikincidən seçilir. Orada vətəni təsvir yox, təqdim əsasdır, buna görə də marş, nəğmə, him səviyyəsi daşıyır. Ancaq şair qarşısına eyni məqsəd qoymuşdur: vətənə məhəbbət oyatmaq:

Könlümün sevgili məhbubu mənim
Vətənimdir, vətənimdir, Vətənim....
Vətən-əcdadımızın mədfənidir,
Vətən-övladımızın məskənidir.

Vətəni sevməyən insan olmaz,
Olsa, ol şəxsə vicdan olmaz. [2.səh.18]

Şairin bütün ictimai ideali öz qidasını vətəndən alır. Vətənə həsr olunan şeirlərində hərarətli, odlu bir ürəyin döyüntüsü eşidilir.

Səhhətin bütün vətənpərvərliyi bütün xalqlara, bəşəriyyətə məhəbbət oyadan, insanları vətəni sevməyə səsləyən humanist bir çağırış idi.

Abbas Səhhət bütün ömrü boyu, öz vətəninə xalqına bağlı bir insan olmuşdur. Şair öz məsləkini belə izah edir:

Şişə çəksəz də diyərkən ətimi,
Atmaram mən vətəni millətimi.
Məsləkim tərcümeyi-halımdır,
Lütfi-həq qayeyi-amalımdır. [1.səh.477]

Səhhətin bütün yaradıcılığında bu yol əsas bir qayə kimi seçilmişdir. O, ömrünü bu məqsəd uğrunda, vətənin, millətin tərəqqi və səadəti yolunda qoymuşdur.

Vətənə bağlılıq, işıqlı gələcək uğrunda mübarizə şairin çox maraqlı əsəri olan “Əhmədin qeyrəti” adlı poemasında daha parlaq təsvir olunur: Əhməd vətənin qeyrətli oğludur. O, azadlıq hərəkatını sevinc və ruh yüksəkliyi ilə qarşılayır. Ailəsini, ata-anasını, qazancını, istirahətini—hər şeyi tərk edərək silah götürür, inqilabçı orduya qoşulub Səttar xana köməyə gedir. Əhməd ancaq qalib gəldikdən, ana torpağı düşməndən təmizləndikdən sonra, müqəddəs borcunu ödədikdən sonra öz evinə qayıdır.

Vətən mövzusu və onun romantik həlli Səhhət şeirində xalq mövzusunun da ideya-estetik səciyyəsinə müəyyən edir. Məlumdur ki, realistlərdə xalq əsasən ayrı-ayrı fərdlərin—tipik şəxslərin simasında təmsil olunur. Romantiklərdə isə belə fədləşdirmə yoxdur. Xalq ümumi əlamətləri ilə təsvir olunur. Qəhrəman, tip, surət fərdi keyfiyyətlərdən daha çox ümumi keyfiyyətlərə malik olurlar. Romantik poeziyada xalqa müraciət formasında da bir ümumilik, mücərrədlik nəzərə çarpır. Məsələn başqa romantiklərdə olduğu kimi, Səhhətdə də xalqa müraciət məfhumu kimi işlənən “müsəlmanlar”, “islam aləmi”, “islam” və s. məhz bu ümumiliyin və mücərrədliyin nəticəsidir. Belə məfhum, söz və ifadələri müxtəfil əksər hallarda “Azərbaycan” və “Azərbaycan xalqı” sözlərinin əvəzində işlədirdi.

Abbas Səhhət vətəninə, xalqını sevdiyi kimi, doğma Azərbaycan təbiətinə vurğun idi və onun gözəlliklərini tərənnüm etmişdir. Onun poeziyasında Azərbaycan təbiətinin çox incə xüsusiyyətləri öz əksini tapmışdır. Şairin təbiəti təsvir edən şeirlərini oxuyarkən insan sanki, Azərbaycanın doğma çöllərinə gedir, onun geniş düzlərinin, yaşıl yamaclarının ətrini duyur, axşam və səhərlərini isti və soyuğunu hiss edir. Böyük ustalıqla yazılmış bu şeirlər Azərbaycan poeziyasının incilərindəndir.

Azərbaycanda rus və Qərbi Avropa ədəbiyyatı nümunələrinin tərcüməsi və işində də Abbas Səhhətin böyük mədəni xidməti olmuşdur. O, ədəbi fəaliyyətinin müəyyən bir istiqamətini tərcüməçiliyə həsr etmiş, bu sahədə fasiləsiz çalışmış, Azərbaycanda bədii tərcüməni həm elmi, həm də sənətkarlıq cəhətdən xeyli inkişaf etmişdir.

Səhhət tərcümə işinə xalqlar arasında mədəni əlaqələri möhkəmlən, ədəbiyyatın inkişafına kömək edən bir vasitə kimi baxırdı. Odur ki, o, xalqı irəli aparmaq, bilmədiyini öyrətmək, ədəbiyyatı zənginləşdirmək işində tərcümədən də geniş istifadə etməyə çağırırdı.

Abbas Səhhət, təhsil, səhiyyə və ictimai tərbiyə məsələlərinə dair bir sıra faydalı məqalələr yazmışdır.

Qədirbilən xalqımız Abbas Səhhətin xatirəsini ədəbiləşdirmiş, hazırda respublikamızda onlarla səhiyyə, təhsil mədəniyyət mərkəzləri onun adını daşımaqdadır. Bu il Abbas Səhhətin anadan olmasının 150 illik yubileyinin keçirilməsi nəzərdə tutulmuş, bununla əlaqədar tədbirlər planı həzlənmişdir.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat:

1. Mir Cəlal, Firidun Hüseynov. XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı. Bakı, 2019.
2. Abbas Səhhət. Seçilmiş əsərləri. Bakı, 2005.